

KREUTZWALDI PÄEVAD 2008

18.–19. detsembril 2008 toimusid Eesti Kirjandusmuuseumis 52. korda Kreutzwaldi päevad. Esimest päeva alustas muuseumi direktor Janika Kronberg traditsioonilise ülevaatega muuseumi möödunud aasta tegevusest. Kronberg kirjeldas üksikasjaliselt muuseumi viie

osakonna saavutusi, tuues esile korraldatud näitusi ja konverentse ning väljaantud trükiseid. Lisaks õnnestus 2008. aastal remontida muuseumi hoonet, tänu millele pälvisid sealsed töötingimused tervishoiuinspeksioonilt soodsa hinnangu. Kokkuvõttes ütles direktor,

et aasta on möödunud edukalt ja asutuse vaim püsib endiselt virge.

Järgmisena esines Hando Runnel ettekandega „Miks ma ei saa rääkida Leo Anveltist”. Selleks teadis Runnel olevat ligikaudu kolmteist põhjust, leidis aga siiski võimaluse Anveltist rääkida, sest tunneb end tema kui teise kirjaniku eriliselt ja isiklikult seotud olevat ning nende eluteed on sageli tähenduslikult ristunud. Just see isiklikum suhe on talle andnud jõudu täita kohustust, mida tunneb terve Anvelti põlvkonna ees: tuua nad unustusest ja tõrjutusest välja, valguse kätte. See missioon on olnud ka ajendiks hakata välja andma „Eesti mõtteloo” raamatusarja.

Eesti Teaduste Akadeemia president Richard Villems kõneles hetkeolukorrast Eesti teadusmaastikul ning tegemisel olevast teaduskorralduse seadusest, mis valmib loodetavasti 2009. aasta lõpuks. Kõigi kohalviibijate rõõmuks nentis Villems, et humanitaaria ja sotsiaalia positsioon on Eestis muu Euroopaga võrreldes kõige paremini kindlustatud ning enam ei ole tarvis kellelegi seletada, et teadusharud üksteisest erinevad. Muretseda ei olevat tarvis, sest on loomulik, et noores riigis läheb teadussüsteemi ülesehitamiseks aega. Samuti pani Villems Kirjandusmuuseumi kollektiivile südamele, et valmiva seaduse täiustamisse antaks kindlasti omapoolne konstruktiivne panus.

Kahe ettekandebloki vahel tutvustas Marin Laak ajakirja Methis äsja ilmunud esiknumbrit, mis on pühendatud Noor-Eestile ning koostatud 2005. ja 2007. aastal toimunud vastavateemaliste konverentside põhjal. Samuti anti pidulikult üle Ivar Ivaski stipendium, mille sai kahe viimase aasta jooksul ilmunud loominguga eest Ain Kaalep. Sel puhul viibis kohal ka Ivar Ivaski lesk Astrid Ivask.

Päeva teise poolde oli koondatud biograafiate uurimisega seonduvad sõnavõttud. Eve Annuk pakkus ettekandes „Elu kui tekst” teoreetilisi orientiire

biograafiate uurimisel. Ta andis lühikese ajaloolise ülevaate biograafia kui žanri arengust ja tõdes, et pärast 1980. aastate nn biograafilist pööret on autori isiku tähenduslikkust jälle tunnustama hakatud. Biograafia ei ole tarvilik ja huvitav mitte üksnes kirjandusteadlastele, vaid on oluline kogu rahvusidentiteedi ja kultuurimälu konstrueerimisel. Keskseks pidas Annuk antud teema juures fakti ja fiktsiooni suhte küsimust. Tema hinnangul kipub kirjaniku elulugu olema mütologiseerimisele altim kui muud biograafiad.

Virve Sarapiku arutluse „Kirjutav kunstnik: (oma)elulugu ja kunstilugu” kandis ette Piret Viires. Ettekande esimene, teoreetilisem osa käsitles kunstnike omaelulugude levinumaid tüüpe ja eripäraseid jooni võrreldes teiste autobiograafiatega (näiteks iseloomulikku tendentsi taandada oma mina teoste ning vaimse tagapõhja varju). Sarapiku järgi kinnistus kirjutava kunstniku kuvand Eestis 1990. aastatel, mil hakati soosima teoste kaastekste. Ettekande teine osa keskendus näidisjuhtumina Raul Meelele kui kunstnikule, kes on andnud keelele olulise rolli ka oma kunstiteostes, kasutades seal kirja. Nii paigutub Meel Sarapiku arvates oma erilaadse, mimeetilise, pärisnimelise keelekasutusega kuhugi kirjanduse ja kunsti vahele. Kirjutavate kunstnike eripära võiks olla Meelele omane ürgne usk sõna maagilisse jõudu.

Külliki Kuusk rääkis Uku Masingu luulest, käsitledes seda päevaraamatuna. Masingu luule mahukas algkäsikiri, mis katab 15-aastase perioodi, koosneb kronoloogiliselt järjestatud tekstikobaritest. Pideva, igapäevase toiminguna on fikseeritud kujutluspilte ja neid detailirikkalt kirjeldatud. See laseb Kuuse hinnangul teksti lugeda oma laadse päevaraamatuna. Samal ajal on Masingu luuletekstides olulisel kohal intensiivne nägemuslikkus ja unenäolisus. Kuusk näeb siin paralleeli rahvalaulikutega, kelle jaoks laulmine kui

uskumine kujutas endast teatavat loova elamise viisi. Ta omistab Masingule arhailise loomemeetodi, mis ei võta rahvalauludest üle stiilivõtteid, küll aga mentaliteedilise uskumuste baasi.

Viimase esinejana uuris Kristi Mets-te, miks ei saanud F. R. Faehlmannist Tartu Ülikooli professorit (vt käesolev number, lk 321–340). Ta osutas, et meie teadmised Faehlmannist põhinevad üldiselt Kreutzwaldi kirjutatud nekroloogil ning on esmajoonel mütolooilise kvaliteediga. Metste pöördus aga tagasi allikate poole. Ta esitas põhjaliku ülevaate 1848. aasta professorivalimiste saagast ning nägi selles selget paralleeli tänapäevaga: Faehlmanni valimisel sai algul takistuseks teaduslike publikatsioonide puudumine ja hiljem nende väidetav ebateaduslikkus. Teisalt osutas Metste, et lõplikku otsust on viimases küsimuses raske teha, sest XIX sajandi keskel valitses meditsiinis nii teoorias kui ka praktikas üpris anarhiline olukord. Ülikool paistis professoriks ootavat aga juba uue aja teadlast.

Teine päev oli traditsiooniliselt pühendatud rahvaluulele. Ettekandeid ühendavaks eesmärgiks oli ennekõike käsitleda kahepoolset rolli, mis on üksikisikul folklooriprotsessis. Nii tõusidki arutlustes mitmel puhul esile teadlase mõju nii informandile kui ka kohalikule kontekstile, uurija personaalne suhe informandiga ning välitöödest tulenevad impulsid teadustööle. Valdavalt tuginesid ettekanded kogumisretkedelt talletatud materjalidele.

Ergo-Hart Västriku („Vadja muuseumist ja selle perenaisest Tatjana Jefimovast. Identiteediloomed ja ideoloogia”) tegi alustuseks kokkuvõtte kümne aasta vältel toimunud välitöödest vadjalaste seas ning arhiivi- ja muuseumitöö olemusest. Põhiosa ettekandest käsitles „võõra” ehk vene päritolu aktiivse asja-armastajast vadja kultuuri uurija Tatjana Jefimova tegevust kohaliku vadja muuseumi rajajana alates 1990. aastate lõpust. Isiklik huvi, mis algas tutvumise

misest abikaasa juurtega ning vajadusest mõista ümbritsevat, elavdas aegamisi Luutsa küla kultuurielu, kuigi praeguseks eksisteerib vadja muuseum mitme tulekahju tagajärjel üksnes veebilehel. Muuseumi algataja ja kohaliku kultuurielu edendajana kujunes T. Jefimovast ühtlasi vadjalaste eestkõneleja.

Taisto-Kalevi Raudalainen („Oma-eluloolisus pärimusesituses. Äänisvepsa näitel”) kõneles äänisvepslasest Maria Anissimovast, kellega ta kohtus 2005. aasta suvel. Nendest välitöödest valmis koostöös ETV-ga Mariast ühtlasi portreefilm. Põhjalikumalt käsitles T.-K. Raudalainen itku struktuuri ja olemust, illustreerides oma analüüsi näidetega M. Anissimova itkudest ja itkemisest, mille kaudu avanevad kõrvaltvaatajatele itkeja isiklik kogemus ja reageeringud muutustele kogukonnas. Vaatluse all olid informandi maailma-vaatelised töökspidamised, mida on vorminud nii eluraskused kui ka pere-liikmete kaotamine ja üksijäämine. Ettekandest tuli välja, kuivõrd oluline võib informandile olla uurija olemasolu, kui tal endal puudub pidev kontakt ja võimalus dialoogis lahendada omi probleeme või seletada toimuvat.

Madis Arukask („Vepsa nõiaga vesteldes. Erinevad rollid ja maailmapildid”) arutles tunnustatud ravitseja Tatjana Jegorova isikliku maailmapildi üle, mis liitis endas nii animistlikke kui ka ratsionaalseid jooni. Samuti oli kõne all teadja roll isiklikus plaanis ja sotsiaalses kontekstis ning uurimis- ja pärimus-ühiskonna dialoog. Sõnavõttus tulid mitmel puhul esile teadlaste kui patsientidest erineva staatusega isikute huvid ning teaduslike teooriate eemaldumine tegelikkusest. M. Arukask osutas ka informandi soovimatusele jagada kõrvalistele isikutele kasutatavate ravitsemisvõtete kohta enam kui põgusat teavet.

Janika Oras („Kohtumised arhiivilaulikutega. Mõtteid bio/etnograafilisest käsitlusviisist”) tutvustas sisse-

juhatuseks eri uurijate isikukeskseid uurimusi ning autoetnograafia ja etnograafilise biograafia mõisteid. J. Orase lähenemise tegi antud juhul eripäraseks see, et tema uurimisobjektiks olid nn arhiivilaulikud, kellega ta „kohtus” rahvaluulearhiivi talletatud helisalvestuste, käsikirjade ja päevikute kaudu. Arhiivitekstide sõnalis-muusikaline külg sõltub kogumissituatsioonist ning informandi isikuanalüüsi korral tuleb tähelepanu pöörata ka küsitlejale ning küsija ja vastaja suhtele. Nii järel-das J. Oras, et laulikute elulugude kõr-val tuleks tegelikult võrdsest käsitleda ka folkloristide biograafiaid. Samuti tõstis ta üles empaatiliste kohtumiste ning teiste elukogemuse kaudu iseenda mõistmise temaatika, nn äratundmis-elamused.

Taive Särje („Muusika osakaal lõuna-eesti inimeste identiteedis. Isikukeskseid vaateid”) ettekande aluseks oli ühelt poolt Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakonna veebipõhi-ne ankeetküsitlus. Lisaks tutvustas T. Särge intervjuusid kahe erineva taustaga lõuna-eestlase Kauksi Ülle ja Airi Hallikuga. Senisest vastustekogumist selgub, et muusikategemisel tunnetatakse valdavalt teistsugust, juurtelähe-dasemat identiteeti kui muul ajal. See-

juures ei asetu eri identiteetid üksteise sisse, vaid eksisteerivad üheaegselt, sõltuvalt konkreetsest kontekstist vahetub ka identiteet. Lisaks andis T. Särge ülevaate mitmest eesti- ja võr-keelsest muusika- ja identiteedialasest uurimusest.

Aado Lintrop („Suur valge pealik põhjala manatarga juures. Ühe filmi tõlgendus”) alustas esinemist täpsustusega, et ennekoike on tegu ühe sündmuse retseptsiooniga ja selleks sündmuseks on filmirühma reis Taimõri taigasse 1977. aastal, peaosalisteks šamaanide suguvõsast põlvnev Demnime Kos-terkin ja Lennart Meri. Lindistatud materjale on kasutatud kahe filmi tege-misel: „Linnutee tuuled” (1977) ning „Šamaan” (1997). Seegi sõnavõtt puudu-tas uurija isiklikke muljeid ja kogemu-si, taustaks 1977. aasta filmimisperioo-dil Enn Säde ja A. Lintropi tehtud fotod. Ettekande oluliste punktidenä kerkisid üles subjektiivse mulje ja mälu küsimus, konfliktid pärimuskeskkonna ja võõraste vahel ning representatsiooni probleemid. Ettekandepäeva lõpetu-seks näidati Lennart Meri videofilmi „Šamaan”.

JOHANNA ROSS,
AVE TUPITS